

Masaya Yatırılan Benlik Ive Stevenheydens

Brüksel, 2020, Nisan başı. İlkbahar geliyor, yapraklar filizleniyor, çiçekler tüm güzelliğiyle açıyor: Laleler, primulalar, fulyalar, papatyalar pencereimin beş kat aşağısındaki yürüyüş yolunu renklendiriyor. Bu caddede yer altından geçen tren, insanların köpeklerini gezdirdiği, oyun oynadığı, güneşlendiği bir parka yer açıyor. Aynı zamanda apéro için popüler bir yer. Ancak şu günlerde herkesin evde kalması gerekiyor: Virüs peşimizde.

Burası Brüksel! Belçika! Nisan 2020 ve termometreler 25 derece gibi yüksek bir ısıyı gösteriyor. Nisan'da! Korona günlerinde hiç kimse küresel ısınmadan bahsetmiyor. Pencereimden dışarı baktığımda, üzerine kolsuz üst geçirmiş koşan bir kız görüyorum. At kuyruğu başının arkasında mutlulukla zıplıyor. Bu bahar burası *Los Bruselas*: Papatyalar, palmiye ağaçları gibi yükseliyor, yer altından geçen trenin sesi dalga seslerini anımsatıyor. **STOP.**

Ali Cabbar 1995'ten bu yana bu şehirde yaşıyor. Popülerlik kazanan Forest semtinde oturuyor, Brüksel merkezde kanala bakan bir atölyesi var. Tecrit döneminde maskeler yapıyor. Korumak, teşvik etmek, avutmak, yüreklendirmek için ama bir taraftan da güzeller. *Spring Masks* (2020) serisi, kendi ifadesiyle "Doğanın gücünün ve korona virüsü salgını karşısında insanın çaresizliğinin altını çiziyor." Kendi maskemizi kendimiz yapmaya sevk edildiğimiz şu süreçte, Cabbar maskelerini günlük yürüyüşleri sırasında topladığı yabancı çiçeklerle (papatyalar, hindibalar) yapıyor. (Belçika hükümeti gevşek tecrit sırasında açık havadaki sportif faaliyetleri destekliyor.) Bu eylemiyle Cabbar, virüsün yarattığı durum ile iklim sorunları arasında bağ kuruyor. **BAŞLA!**

Tarihi günlerden geçiyoruz. "Nous sommes en guerre" diyor Fransa Devlet Başkanı Emmanuel Macron 16 Mart'ta devlet televizyonunda. France Inter radyo istasyonunda sosyologlar, antropologlar ve felsefeci Bruno Latour tam tersini savunuyor: "Bu bir savaş değil çünkü silahlara sarılıp karşı koymak yerine geri çekiliyoruz."¹

İsterik günlerden geçiyoruz. Dünyanın her tarafında liderler krize karşı güçlü fikirler ve "yaratıcı" çareler dile getiriyor. Beyaz Rusya Devlet Başkanı Aleksander Grigoryeviç Lukaşenko votka içip buz hokeyi oynamayı öneriyor. Bezilya Devlet Başkanı Jair Bolsonaro virüse bu kadar önem vermeyi aşırı buluyor ve sosyal mesafeye karşı çıkarak daha da fazla sosyal etkileşim öneriyor. Türkmenistan Başkanı Kurbankulu Berdimuhammedov korona virüsü kelimesinin kullanılmasını yasaklıyor. Ne kadar zekice! Oysa biz burada bir buçuk metre mesafeyi koruma konusunda endişeleniyoruz! **STOP.**

Cabbar'ın bu maskelerde politik bir duruş sergilemesi hoşuma gidiyor. Örneğin *Fake News Masks, US Edition #1* (2020) adlı sepya tonlarındaki üçlemede Cabbar üzerinde ABD Devlet Başkanı Donald Trump'un ironik bir fotoğrafı ve "İhtiyacı olan herkese test yapılacak. Testler çok güzel"² sözleri bulunan bir maske takmış. Evde basıp noktalı yerlerinden katlayarak takmamız için maskelerin tasarımını

sosyal medyada paylaşıyor. Facebook'ta hevesle beğenilen ve paylaşılan seride her zamanki gibi kendisi poz veriyor. **KAPANIŞ...**

Blijf in uw kot! Dışarı çıkmayın diye uyarıyor Maggie De Block Belçika parlamentosunda 3 Mart'ta.³ Odanda kal! Bu "komik" halk sağlığı uyarı sloganı Brüksel'in tüm sokaklarındaki reklam panolarına konuldu. Gucci, çamaşır deterjanı, araba ve çikolata reklamlarının yerini uyarıcı Covid-19 propagandası aldı. Beden ve gülümsemenin yerine mavi, gri ve bir parça beyazdan oluşan soyut grafikler geldi. #FlattenTheCurve. #StaySafe. #StayHome.

Burası Belçika. Otoriteler arasındaki iletişim net olmaktan çok uzak. Ama bunun önüne geçmek zor: Hiçbir yere varmayan uzun pazarlıklar sonucu, seçimlerin 298 gün (iki yüz doksan sekiz gün!) ardından Belçika birden bire acil karar verme yetkisine sahip federal acil durum hükümetine kavuştu. Sophie Wilmès ilk kadın başbakanımız oldu (yaşasın!) Ama basında pek sık yer almıyor (Aaaa!). Kararları verenler, Marc Van Ranst (yeni kralımız!) ve Steven Van Gucht gibi virologlar ya da Katty Allaert (yedek sözcü). Dergi kapaklarında yer alıyorlar, tamamen eğlence amaçlı hazırlanarak "güvenli şekilde organize edilen" söyleşi programlarına katılıyorlar.

Ya sanat bu günlerde ne durumda? Bütçe ve mevzuatta yapılan değişiklikler çeşitli grupları etkileyerek çok karmaşık durumlara yol açıyor.⁴ Ülkenin kuzeyindeki, Hollandaca konuşulan Flaman bölgesinde 2019 sonbaharında bir "bomba" patladı. Başka görevlerinin yanı sıra Flaman Kültür Bakanı da olan Jan Jambon⁵ kültür bütçesinde acımasız bir kesintiye gitti. Kültür kurumları ödeneklerde ortalama yüzde 6 kesintiyle yüz yüze kalırken, sanatçı projeleri yüzde 60 kesintiye uğradı. Bu durum, Flaman kaynaklarına bel bağlayan Brüksel'deki kurumlar ve sanatçılar için de önemli bir sonuç doğurdu. Korona gelene kadar sayısız protesto gösterisine ve yürüyüşe neden oldu. Her şeye rağmen kriz durumunda bile "iyi" haberler de geliyor: Nisan 2020'de Jambon bütçe kesintilerinin bir kısmının geri alınacağını bildirdi. Proje ödeneklerine dört milyon daha ayrılacak. Yaşasın! **GERİ AL!**

Ali Cabbar ile Ocak 2019'daki bir açılışta tanıştık. Hemen birbirimize ısındık. Görüşmeye başladık. Cabbar benim düzenleyip küratörlüğünü yaptığım sergilere, etkinliklere geliyor. Tanışmamızdan bir iki hafta sonra stüdyosuna ziyarete gidiyorum. Henüz keşif aşamasında olsak da aramızda arkadaşlık gelişiyor. Aynı zamanda da saygı... Yavaş yavaş onu farklı yüzleri olan bir karakter olarak tanıyorum. Verici, sakın, güler yüzlü ve cana yakın. Ancak daha derinde, bastırılmış huzursuzlukta bir şeyler kıpırıyor, kaynıyor. Belki kızgınlık. Cabbar eziyet çekiyormuş gibi duruyor; onu hayatı boyunca yaralayacak bazı şeyler geçmiş başından. Büyük haksızlıklara uğramış. Geçmişini üzerine açıkça konuşuyor. Ne İstanbul'a ne de Brüksel'e ait olmayışı, yersizliğin özgürleştirici etkisi üzerine... Sürgünde özgürlüğü buluşu üzerine... Cabbar açıkça ama zorlanarak konuşuyor. Az laf sarf ediyor. Ne de olsa o imgelerin insanı.

Farklı üretim biçimlerini kapsayan işinde sıklıkla baş kahraman olarak işlev görüyor. Kendi bedenini ve yüzünü kullanmak işini daha gerçek kılıyor. Cabbar bir yönüyle pozcu, izleyiciye bir mesaj iletiyor, öykünün anlatıcısı olarak rol

yapıyor. Burada oto portrenin prensibi dışarı doğru işliyor; biz izleyicileri kendimiz, çevremiz, sıradanlığımız üzerine sorular sormaya itiyor. Diğer taraftan –ve sıklıkla aynı anda– Cabbar’ın portreleri otobiyografik. Cabbar imgelerinde kendine, ya da daha doğrusu kendi içine bakıyor. İç benliğiyle yüzleşiyor, kendisiyle konuşuyor. İşi bir yönüyle kendi kendini sağaltma süreci olarak işliyor, izleyiciye kendisini yüzde yüz açıyor. Benliğini masaya yatırıyor. Aynı anda hem çekiyor hem itiyor. İşlerin konseptüalizmden bu yana güncel sanatın yapmak istedikleriyle zıtlıklar taşıdığı tartışılabilir: Burada izleyiciyi zorlayan bir şey, anlamak için zorunlu şifreler dağarcığı, çözülmesi gereken bilmeceler yokmuş gibi duruyor. Burada mesaj, işlerin stiline de uygun olarak, genel, açık, net ve basitmiş gibi görünüyor. Her zaman zekice, genelde iğneleyici ve renkli mizahtan güç alan işler umut mesajı veriyor. Ancak biraz derine inildiğinde çok daha fazlası var. **BAŞLA!**

Dün Paskalya Yortusu’ydu ve hava yine güneşliydi. Son on gündür yağmur görmedik. Brüksel’de ve civarında bisikletle 50 kilometre yaptım. Yüzlerce ve binlerce kişiyle yolum kesişti. Sorumluluk içinde davranmamız, sosyal mesafeyi korumak için birbirimizden en az 1,5 metre uzak durmamız gerekiyor. Ama her zaman olmuyor. Arada sırada smambie’ler (akıllı telefon zombileri) çarpıyor, bazen yol gerekli mesafeyi koruyamayacak kadar dar, ayrıca her zaman kuralları hiçe sayanlar oluyor. “Bu önlemler Brüksellilerin özüne aykırı” diye okuyorum haftalık çıkan yerel BRUZZ gazetesinde.⁶ Belçikalılar punk kralı. Kaos sakinleştirici. Kurallar karşı koyulmak, etrafından dolaşmak için var. “Kurallar sadece onlara uymayanlar için konulur” derdi bana dedem. Bir de beş yaşında bana sigara sarmayı öğretmişti. **DURAKLA.**

Dieter Appelt, Bruce Nauman, René Magritte, Paul Delvaux, Andy Warhol, Yves Netzhammer. Cabbar’ın sanatçı kitaplarının sayfalarını çevirdiğimde kafamdan geçen isimler. **BAŞLA!**

Brüksel sokaklarında dolaşıyorum. Giorgio Agamben’in, Achille Mbembe’nin, Carl Schmitt’in olağanüstü durum⁷ halen bizimle. Sokaklardaki insanların dörtte biri maske takıyor. Şehir merkezindeki binaların yan duvarlarını her zamanki gibi çizgi roman çizimleri süslüyor. Kısa yürüyüşüm sırasında Bob & Bobette (Suske & Wiske), Blake & Mortimer, Gaston Lagaffe, birkaç Smurfs, Lucky Luke ve Tenten⁸ ile karşılaşıyorum. Ticari üne sahip bu kahramanların yanı sıra Brüksel’de anti çizgi roman duvarlar da var. Kimliği bilinmeyen sanatçılar yasalara aykırı olarak, penis, cinsel ilişki, anüs ya da linç kalabalığı gibi tartışmalı resimler çiziyorlar.⁹ **DURAKLA.**

Ali Cabbar’ın stüdyosundan bu duvarlardan biri görünüyor. Penceresinden bir kafa kesme sahnesine tanıklık ediyor: Caravaggio’nun İshak’ın Kurban Edilişi (1598–1603 dolayları) adlı eserinden bir detay. Ona uyuyor. Aslında bu şehir ve çizgi roman geçmişi, Belçika’nın mirası ona uyuyor. Tenten ve Quick & Flupke’nin de manevi babası olan Hergé, ligne claire’nin kurucusu olarak kayıtlara geçmiş.¹⁰ Bu ilke Cabbar’ın işinde sıklıkla kullanılıyor. Aslında çizim tarzı tamamen ondan kaynaklanıyor! Ona gerçek anlamda gönderme de yapıyor Cabbar. Bir örnek vermek gerekirse, 15 Nisan’da sosyal medyada bir bildirim paylaşıyor: “Tenten Karantinada.”

Grafik geçmişine dayanan¹¹ Cabbar, tam zamanlı sanatçı olmak üzere sanat yönetmenliği yaptığı işini 2001’de bıraktığında 45 yaşındaydı. “ O yaşta ‘normal’ sanatçılar müze sergileri yapar” diye açıklıyor ironiyle. Okula geri dönmüş, Etterbeek’deki RHoK’da (Görsel ve Görsel-İşitsel Sanat Akademisi) üç yıl boyunca tekniğini geliştirmiş. Cabbar, kompozisyonlarını bilgisayarda çiziyor. Parçalar ve figürlerle satranç taşları gibi oynuyor, kesip yapıyor, kompozisyonlar oluşturuyor. Tüm varlığı ve yaşamı gibi tekniği de aidiyetsizliğine dair bir tanıklık: Belçika asıllı ligne claire’nin (temiz çizgi) dışında, Türk gölge oyunundan da referans alıyor. Bu iki tarz, duygusal anlamda yüklü sorular soran, dinamik ve zorlu işlerde tamamen kendine özgü tarzda bir araya geliyorlar. Bazen kayıp duygusu verseler de, geleceğe dair kıvrak mizah yüklü güçlü bir umut mesajı içeriyorlar. **İLERİ SAR.**

Bu şehir, bu ülke, Avrupa ve dünya krizi nasıl çekip çevirecek? Burada hükümet bir çıkış planı üzerine düşünüyor. Belçika’nın tarzına uygun olarak, günün her saati medyada müzakereyi, gözlemi, karşıtlığı savunan farklı taraflar arasındaki tartışmaları izliyoruz. Sonuçta işe geri döndüğümüzde maske takmalı mıyız takmamalı mıyız? Mağazalar Mayıs ortasına kadar açılır mı? Ne kadar güvenli olur? Tüm bu tartışmalar, özellikle de ne hükümet ne de karar verme yetkisine sahip uzmanlar sanat sektörüyle ilgili tek bir kelime etmediğinden çok yorucu. Sanatçının yakın gelecekte rolü ne olacak?

Bu konuyu düşünürken, Ali Cabbar’ın 2007’deki projesi aklıma geliyor. O tarihte Brüksel’in merkezindeki Magritte Müzesi’nin yanı başında Strawberry Fields [ge.net.i.cal.ly mod.i.fied] yerleştirmesini göstermişti. Bu anıtsal ama aynı zamanda esprili yerleştirme, sanatçının tek tek elde boyadığı, ağaçlara asılmış 300 adet ahşap yontudan oluşuyordu. Her zamanki gibi doğrudan, esprili ve eleştirel olan sanatçı, genetiğiyle oynanmış ürünlerin hayatımızdaki rolü üzerine kafalarda güçlü soru işaretleri yaratıyordu. Bu işten hafızamda en çok kalan şey büyü. Yoldan geçenler, özellikle de çocuklar, çıplak ağaçlardaki oyuncak gibi pembe, yeşil, sarı çilekleri gördüklerinde heyecanla haykırıyorlardı. Bu işiyle Cabbar, sokaklarla ve çevremizle, neredeyse hiç fark edilmeyen yerlerle aramızda sembolik bağlar kurarak sosyal hayatta alçakgönüllü olduğu oranda önemli bir rol oynamıştı. Bu işiyle bizi kısa bir anlığına bile olsa bir hayal dünyasına taşımıştı.

---

1. France Inter, 3 Nisan 2020. Röportajı Youtube’da dinleyebilirsiniz.

2. Bir başka versiyonunda Trump’un aynı fotoğrafına ek olarak “Bir gün mucize gibi yok olacak” sözlerini okuyoruz. Cabbar ayrıca Devlet Başkanı Şi Jinping ile Çin modeli ile anaakım Türk gazetelerinden alıntılarını kullandığı (Musibetlere karşı dua vakti, Avrupa’dan öndeyiz) Türkçe modeller de yaptı.

3. Maggie De Block, Belçika’nın Sosyal İşler ve Sağlık, İltica ve Göç Bakanıdır.

4. A general overview of cultural policy in Belgium (with information regarding Flanders, and the French and German-speaking communities) can be found in the Belçika kültürel politikaları üzerine bilgi (Flaman bölgesi ile Fransızca ve Almanca konuşulan bölgelere dahil) almak için: Compendium for Cultural Policies and Trends in Europe. 3 Nisan 2020. <http://www.culturalpolicies.net/web/belgium.php> web sitesinden alınmıştır.

5. Bu yazı yazıldığı sırada Jan Jambon, Kültür, Dış İşleri ve Kalkınma İşbirliği’nden sorumlu Flaman Başbakanlığı görevini sürdürüyordu ki daha önce görülmemiş bir mesleki birlikteliktir.

6. <https://www.bruzz.be/politiek/brusselse-regering-talmt-met-steunmaatregelen-voorcronacrisis-2020-03-17> web sitesinden alınmıştır.

7. Olağanüstü durum kavramı üzerine bilgi için, bakınız Wikipedia: Olağanüstü Durum (Almanca: Ausnahmezustand), Carl Schmitt’in yasal teorisinde bir kavramdır, olağanüstü hal (sıkıyönetim) ile benzerlikler taşısa da egemen gücün kamu

yararı uğruna hukukun üstünlüğünü aşma yetisine dayanmaktadır. Bu kavram, Giorgio Agamben's State of Exception ve Achille Mbembe's Necropolitics adlı kitaplarında geliştirilmiştir. 3 Nisan 2020.

https://en.wikipedia.org/wiki/State_of_exception web sitesinden alınmıştır.

8. Online çizgi roman rotası için: <https://www.brussels.be/comic-book-route>

9. Bu işler üzerine yapılmış bir inceleme ve interaktif harita için: <https://visit.brussels/en/article/Street-Art-in-Brussels>

10. Ligne claire (temiz çizgi) Tintin'in Maceraları çizgi romanlarıyla tanınan Hergé'nin ve onun takipçilerinin tarzını ifade eden çizim türüdür. Terim Joost Swarte tarafından icat edildi ve ilk kez 1977'deki Tintin in Rotterdam sergisinde kullanılmıştır. Diğer isimleri arasında "Hergé stili" ve "Tintin stili" bulunmaktadır.

11. 1980'lerde rejimi devirmeye çalışmaktan cezaevine konular Cabbar, ülkesini terk edip Avustralya'ya yerleşerek altı yıl boyunca Melbourne'da yaşadı (ve ilk arabası olan bir Toyota Corona'yı satın aldı). 1995'te Belçika'ya taşınarak Wall Street Journal Europe gazetesinin sanat yönetmeni oldu.